

kuuta?» ja lähestynyt tuota tunnetta parhaiten tuntemani näkökulman kautta. Jos teoksessa on niinkin pahoja epätarkkuuksia ja suoranaisia virheitä kuin keskustelunanalyysin osuudessa, miksei ongelmia olisi myös muissa osuuksissa?

Haluan tässä lopuksi puuttua vielä yhteen Schifffrinin analysoimaan esimerkkiin (s. 107–112). Tässä interaktiivisen sosiolingvistiikan osuuden aineistoanalyysissä Schifffrin ottaa esille toisen puolesta puhumisen (*speaking for another*). Esimerkissä Irene kieltäytyy Henryn tarjoamasta karamellista ja Zelda tarjoaa Irenen kieltäytymiseen selityksen: *She's on a diet*. Tätä vuoroa Schifffrin analysoi ja tulkitsee sen Irenen positiiviseksi tukemiseksi: amerikkalainen kulttuuri arvostaa hoikkautta, ja Zeldan selitys kuvaa Irenen henkilönä, jolla on hyvä itsekontrolli. Schifffrin tulkitsee vuoron positiiviseksi sillä perusteella, että hän tietää Zeldan ja Irenen olevan hyviä ystäviä, mistä hän myös lukijoille esittää todisteen: lyhyen otteen siitä, miten Irene kuvaa Zeldan olevan itselleen suuri apu. Schifffrin perustelee analyysiaansa siis täysin ulkoisilla tiedoilla. Schegloff (1987: 229) varoittaa liian suoraviivaisesta mikro- ja makrotason yhdistämisestä; tällainen yhdistäminen voi vahingoittaa mikrotason perusteellista tutkimusta. Tässä Schifffrin tulkitsee mikrotasoa ulkoisen tietonsa valossa. Mikrotasolla Zeldan kommentti ei ole sen positiivisempi kuin muutkaan vuorot kyseisessä esimerkissä; muita vuoroja Schifffrin ei tulkitse sen enempää positiiviseksi kuin negatiiviseksi. Schegloff on keskustelunanalyttikko, Schifffrin taas harjoitti tässä interaktiivisen sosiolingvistiikan analyysia. Schegloffin huomautus koskee kuitenkin yleisempää tieteellisen tutkimuksen periaatetta: tutkimuksen toistettavuutta. Analyysissa ei päädy Schifffrinin kanssa samaan lopputulokseen tietämättä näiden keskustelijoiden taustaa, keskinäisiä suhteita ja (ääneen esitettyjä) mielipiteitä toisistaan.

Schifffrinillä on ollut suuri työ saattaa kaikki kirjan sisältämät näkökulmat yksiin kansiin. Työ ei varmasti ole ollut helppo; ala on laaja ja heterogeeninen. Kirjan

ongelmat osoittavat tällaisen kokoelman mahdottomuuden, mielestäni myös tarpeettomuuden. Jokaiseen näkökulmaan on paras tutustua näkökulman luojien ja nykyisten gurujen avulla, jopa pienemmällä sivumäärällä. Ainakaan Schifffrin ei ole pysynyt erottelemaan, analysoimaan ja selkeästi esittämään erilaisia tapoja lähestyä diskurssia.

MIA HALONEN

LÄHTEET

- BROWN, GILLIAN – YULE, GEORGE 1983: Discourse analysis. Cambridge University Press, Cambridge.
- Englantilais-suomalainen suursanakirja. Toim. Raija Hurme – Maritta Pesonen. Toinen, tarkistettu ja korjattu painos. WSOY, Porvoo 1978.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1983: Pragmatics. Cambridge University Press, Cambridge.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1987: Between Micro and Macro: Contexts and other connections. – J. C. Alexander – B. Giesen – R. Munch – N. J. Smelser (toim.): The Micro-Macro Link. Berkeley Ltc., University of California Press.

Genrestäkö apu kirjoittamisen opetukseen?

JOHN M. SWALES *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge Applied Linguistics Series. Cambridge University Press, Cambridge 1990. XI + 260 s. ISBN 0-521-33813-1.

John Swales tarjoaa genre-analyysistä apua tieteellisen kirjoittamisen opettajille, varsinkin niille, jotka opettavat kirjoittamaan tieteellisiä artikkeleita englanniksi. Kirjan pe-

rusidea on yksinkertainen: kirjoittaminen on osa akateemisen yhteisön toimintaa, ja siksi sen oppiminen edellyttää ns. kielitaidon lisäksi myös tietoa yhteisön toimintatavoista ja teksteistä. Tieteellisen tekstin taituriksi oppii vasta, kun ymmärtää, mitä tekstien taustalla piilee. Tämän ymmärryksen saavuttamisen apuvälineiksi Swales tarjoaa kolmea käsitettä: genre, diskurssiyhteisö ja kielenoppimistehtävä. Pedagogisten sovellusten lisäksi näistä toivotaan apua myös tekstien tutkimukseen.

Ymmärrettävistä syistä Swales on joutunut rajamaan aiheitaan. Diskurssiyhteisöjä käsitellessään hän ei esimerkiksi pohdi tekstien välittämiä ideologioita (vrt. esim. Fairclough 1992). Lisäksi kirja käsittelee vain yhden kielialueen konventioita, pääasiassa vain kokeellisen tutkimuksen raportointia ja etupäässä vieraalla kielellä kirjoittamisen ongelmia.

Kirja koostuu neljästä osasta, joista ensimmäisessä Swales esittelee tavoitteensa ja lähtökohtansa. Genre-analyysi on saanut vaikutteita erityisalojen tekstien variaatiotutkimuksista, kielitaitoa ja strategioita käsittelevistä tutkimuksista, diskurssianalyysistä, sosiolingvistiikasta, kulttuuriantropologiasta, funktionaalisista ja kontekstuaalisista lähestymistavoista. Utta ja alkupeleistä on siis oikeastaan vain se, että genre-analyysi yhdistelee surutta eri lähestymistapojen käsitteitä ja perusoletuksia. Toisaalta kirjan tavoitteena ei ilmeisesti olekaan luoda pitävää ja yhtenäistä teoriaa genren olemuksesta, vaan tarjota nimenomaan työkaluja opettajan käyttöön.

Puheyhteisöstä diskurssiyhteisöön

Toisessa osassa Swales kuvaa pääkäsitteensä: diskurssiyhteisö, genre ja oppimistehtävä. Diskurssiyhteisö-käsitteen alkuperä löytyy sosiolingvistiikasta tutusta puheyhteisön käsitteestä. Swales pyrkii omalla käsitteellään rajaamaan ja täsmentämään puheyhteisö-käsitettä paremmin kirjoittamisen opetuksen ja tekstien tutkimuksen tarpeisiin sopivaksi. Hän perustelee ratkaisuaan mm.

sillä, että diskurssi-alkuinen termi sopii paremmin kuvaamaan yhteisöä, jonka pääasiallinen viestintämuoto on kirjoitettu teksti. Hän haluaa myös tehdä eron sosiolingvistisen ja sosioretorisen ryhmittymisen välillä. Sosiolingvistisessä ryhmittymässä, puheyhteisössä, ryhmytymisen perussyöt ovat sosiaalisia; sosioretorisessa diskurssiyhteisössä ne taas ovat funktionaalisia, sillä ryhmän jäseniä yhdistävät yhteiset kommunikatiiviset tavoitteet.

Diskurssiyhteisölle on ominaista se, että sillä on julkiset ja yhteiset päämäärät, ja sen jäsenillä on olemassa yhteydenpitomekanismit, joita käytetään ensijaisesti informaation välittämiseen ja palautteen saamiseen. Diskurssiyhteisöllä on käytössään yksi tai useampia genrejä ja oma tunnusmerkkinen sanastonsa, jonka yhteisön jäsenet hallitsevat. Yhteisön jäsenistö vaihtuu, ja näin ollen toiset jäsenistä hallitsevat paremmin yhteisön kielelliset pelisäännöt kuin toiset. Yksilöt voivat kuulua useisiin eri diskurssiyhteisöihin ja hallita monia eri genrejä. Swalesin diskurssiyhteisön määritelmä korostaa siis yhteisiä viestinnällisiä tavoitteita ja toimivaa vuorovaikutusta jäsenten välillä. Kaikkien edellä lueteltujen ehtojen tulee toteutua, jotta ryhmittymää voitaisiin pitää diskurssiyhteisönä. Näin ollen esimerkiksi tiedeyhteisö kokonaisuutenaan ei muodosta yhtä diskurssiyhteisöä vaan useita pienempiä.

Kohti genren määritelmää

Myös genre-käsitteen alkuperää voi lähteä metsästäämään monesta eri suunnasta: kansatieteestä, kirjallisuuden tutkimuksesta, kielitieteestä, retoriikasta. Swalesin mukaan yhteistä näiden eri suuntausten genre-käsitteille on kuitenkin mm. se, että genreä pidetään yhteisöllisenä, tunnistettavana ja nimettävänä ilmiönä, jolla on oma tyypillinen geneerinen rakenteensa.

Swales määrittelee genren joukoksi kommunikatiivisia tapahtumia, joissa päävastuu on kielellä. Tapahtumilla on yhteinen viestinnällinen tavoite tai tavoitteita. Yksittäiset

tapahtumat (esimerkiksi tekstit) vaihtelevat prototyyppisyydeltään: toiset ovat tyyppisiä genren edustajia, toiset taas vähemmän tyyppisiä. Yhteisön jäsenet kuitenkin tunnistavat tekstien tavoitteet ja osaavat luokitella ne kyseiseen genreen. He myös pystyvät tulkitsemaan ja tuottamaan genreen kuuluvia tekstejä yhteisöllisen taustatietonsa perusteella.

Tehtävien avulla taituriksi

Kolmas kirjan peruskäsitteistä on oppimistehtävä (language learning task), jolla Swales tarkoittaa suunniteltujen, sarjamaisten ja tavoitteellisten harjoitusten joukkoa. Oppimistehtävän tavoitteena on siis tutustuttaa opiskelijat diskurssiyhteisön toimintatapoihin ja genreihin ja sitä kautta opettaa heidät kirjoittamaan tieteellistä tekstiä.

Käytännössä diskurssitietoisuuden lisäämiseen pyritään erilaisten osatehtävien avulla. Diskurssiyhteisöihin tutustutaan »etnografisten» menetelmien avulla, ts. havainnointien, haastattelujen, kyselyjen avulla. Tätä tietoa voidaan täydentää evaluoimalla myös aikaisempia tieteellisen kirjoittamisen oppimateriaaleja. Genreihin tutustutaan analysoimalla tekstejä, ja vieraan kielen rakenteisiin harjaannutaan erillisten tehtävien avulla.

Swalesin genre-analyysin perusajatuksot voi tiivistää seuraavasti: Diskurssiyhteisöt ovat sosioretoriaa verkostoja, joukko ihmisiä, joilla on yhteiset päämäärät. Yksi yhteisön ominaispiirteistä on se, että sen jäsenet hallitsevat yhteisön käyttämät genret, joiden avulla päämäärät saavutetaan. Genret ovat siis diskurssiyhteisön omaisuutta, eivät yksilöiden. Genre muodostuu joukosta kommunikatiivisia tapahtumia, joita yhdistävät tietyt piirteet ja yhteinen nimitys. Genret voivat olla puhuttuja tai kirjoitettuja diskursseja, ja niiden hallitseminen ja oppiminen edellyttää yhteisöllistä taustatietoa, skeemoja. Oppimistehtävien avulla opitaan hallitsemaan koko kommunikatiivinen tapahtuma, ts. sekä tuottamaan että tulkitsemaan genrejä. Näitä kolmea peruskäsitettä

yhdistää Swalesin mukaan kommunikatiivinen tavoite, joka on diskurssiyhteisön kielenkäytön lähtökohta, genren olemassaolon edellytys ja oppimistehtävän perusta.

Entä sitten käytännössä?

Kirjan loppuosan tavoitteena on osoittaa, miten yllä kuvattu näkemys voidaan ja tulee ottaa huomioon tieteellisen kirjoittamisen opetuksessa. Swales pohtii englannin kielen valta-asemaa tieteen kielenä ja niitä ongelmia, joita »periferiassa asuvat», vieraalla kielellä kirjoittavat tieteentekijät kokevat. Äidinkielellään kirjoittavien valta-asema näyttää hätkähdyttävältä. Monilla aloilla vain noin 20 % kansainvälisten lehtien tieteellisistä artikkeleista on ei-natiivien kirjoittamia.

Suurimman osan kirjan kolmannesta jaksosta Swales omistaa englanninkielisen tutkimusraportin tarkasteluun. Lyhyen kuvauksen saavat tosin myös muutamat muut tutkimusprosessiin liittyvät genret: abstrakti, konferenssiesitelmä, apuraha-anomus, opinnäytetyöt ja eripainospyynnöt. Näiden genre-tyyppien esittely jää pinnalliseksi, eikä Swalesillä näytä olevan niistä mitään erityistä sanottavaa.

Kirjassa siis keskitytään lähinnä kokeellista tutkimusta raportoivan artikkelin piirteisiin. Swales tekee yhteenvedon aikaisemmista tieteellisen tekstin kielellisiä piirteitä käsittelevistä tutkimuksista ja referoi lähinnä sosiologisia tutkimuksia tutkimusprosessin arkipäivästä. Loppuosa tästä jaksosta on pääosin vanhan kertausta niille, jotka ovat lukeneet Swalesin varhaisempia kirjoituksia esimerkiksi johdanto-osien siirtorakenteesta (Swales 1981). Yksinkertaisen voi sanoa, että Swales esittelee, millaisia ilmaisuja englanninkielisissä artikkeleissa käytetään esimerkiksi hypoteesien, päätelmien, referointiosuuksien, vastaväitteiden jne. esittämiseen. Nämä havainnot ovat tietyksi hyödyllisiä niille, jotka opettavat kirjoittamaan tieteellistä tekstiä englanniksi. Swalesin analyysimalli onkin Suomessa

Kirjallisuutta

inspiroinut oppimateriaalien laatijoita (esimerkiksi May 1993).

Vaikka loppuosan tarkoituksena on osoittaa, miten käytännön opetustyössä voidaan lisätä opiskelijoiden yhteisö- ja genre-tietoisuutta, jää asia ainakin diskurssiyhteisön osalta varsin kevyeksi. Mitä pitemmälle kirja etenee, sitä vähemmälle huomiolle akateeminen diskurssiyhteisö jää. Genre-tietoisuudenkin herättely jää vähitellen vain tekstin rakenteiden analysoinniksi. Samanlaista »lipsumista» näyttää tapahtuvan myös genre alussa esitetyn määritelmän suhteen. Genrellähän Swales sanoo tarkoittavansa enemmän kuin tekstiä tai tekstityyppiä, sillä genreen kuuluu myös tekstin tuottamisen ja tulkinnan prosessi. Vähitellen genre alkaa kuitenkin näyttää yhä enemmän perinteiseltä tekstityypiltä rakenteineen. Mielikuva vahvistuu myös siksi, että Swales nimittelee genrejään tekstityyppien nimillä (tutkimusraportti, oppikirja, kirje, luento...).

Kaikesta huolimatta Swalesin kirja on sopivaa luettavaa niin tekstien ja tieteellisen diskurssin tutkijoille kuin opettajillekin. Tutkijoita tosin kiinnostanee enemmän kirjan alkuosa, opettajia taas loppuosa. Jokaiselle siis jotakin. Vaikka genre-käsite jää tämänkin kirjan lukemisen jälkeen hieman epämääräiseksi ja häilyväksi, pääsee Swalesin lähtökohdista kuitenkin syvemmälle tekstien ymmärtämisessä kuin ns. perinteisten pintatason genre-analyysien (esim. Biber 1988) avulla. Yhteisöllisen aspektin tuominen analyysiin ei sinänsä ole enää aivan uutta (ks. esim. Miller 1984, Bazerman 1989), mutta tämänkaltaisten »puheenvuorojen» aika ei todellakaan vielä ole ohi.

MINNA-RIITTA LUUKKA

LÄHTEET

- BAZERMAN, CHARLES 1989: Shaping written knowledge. The University of Wisconsin Press, Madison.
- BIBER, DOUGLAS 1988: Variation across speech and writing. Cambridge University Press, Cambridge.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: Discourse

and social change. Polity Press, Cambridge.

- MAY, EVA 1993: Tiedettä englanniksi. Akateemisen kirjoittamisen käsikirja. Kielikeskusmateriaalia n:o 103. Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- MILLER, CAROLYN R. 1984: Genre as social action. – Quarterly Journal of Speech 70 s. 151–167.
- SWALES, JOHN 1981: Aspects of article introductions. Aston ESP Research Reports no 1. The University of Aston in Birmingham. Birmingham.

Epäsystemaattista runokielen havainnointia

TERO LIUKKONEN *Kuultu hiljaisuus. Tuomas Anhavan runoudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 594. SKS, Helsinki 1993. 274 s. ISBN 951-717-765-8.

Hannu Launonen pohti teoksessaan *Suomalaisen runouden struktuurianalyysiä* (1984) kirjallisuudentutkimuksen ja kielitieteen rajoja seuraavasti: »Poetiikan ja lingvistiikan suhde on kaikkea muuta kuin ongelmaton. Lingvistiikka pystyy jatkuvasti yhä tarkemmin kuvaamaan sitä aineistoa, lähinnä runouden foneettista ja syntaktista rakennetta, joka kuuluu poetiikan alueeseen. Pelkkä tarkkuuden lisäys aineiston kuvauksessa voi sekin jo auttaa muotoilemaan uusia kysymyksiä tai osoittaa, mitkä aikaisemmista kysymyksistä kenties ovat epäolennaisia.» (S. 7.)

Lingvistiset painotukset suomalaista runoutta käsittelevissä tutkimuksissa ovat kuitenkin yhä tuiki harvinaisia. 1990-luvun alun väitöskirjoissa kotimaista lyriikkaa on eritelty varsin kiinnostavasti, mutta niiden lähestymistavat ovat perinteisiä. Tutkimusten kiintopiste sijoittuu tukevasti runoilijoiden elämänvaiheista kumpuaviin, runojen sisältöä ja maailmankuvaa tulkitseviin biografisiin perspektiiveihin.